

Asia: VN/17577/2022

Lausuntopyyntö tuomioistuimien ulkopuolisen riidanratkaisun ja sovittelun kehittämiseksi tehdystä selvityksestä

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat pienten ja keskisuurten yritysten merkittävimmät esteet sovittelumenettelyjen käytölle riidanratkaisussa

Keskeisimmät esteet ovat sovittelumenettelyn aiheuttama asian käsittelyn pitkittyminen ja siitä aiheutuvat lisäkustannukset, jos asiaa ei saada sovintomenettelyssä ratkaistuksi. Lopullisen ratkaisun viivästyminen lienee näistä merkityksellisempi. Tämä omiaan korostumaan tilanteissa, joissa on kyse yrityksen tuotannon alkuvaiheeseen liittyvästä riidasta. Yrityksillä ja ainakin niiden avustajilla on ajankohtainen tieto tuomioistuinten keskimääräisistä käsittelyajoista. Sovintomenettelyllä ei haluta entisestään pitkittää asian tuomioistuinkäsittelyn aloittamista. Pelkästään avustajien ja sovittelijan aikataulujen yhteensovittaminen voi aiheuttaa viivästyksiä.

Fasilitatiivisessa sovintomenettelyssä osapuolen vaatimuksen perusteet ja sen myötä vaatimuksen sekä vastauksen perusteena olevat todisteet ja niiden luotettavuus eivät tule kuin vastapuolen arvioimaksi. Sovittelija ei ota kantaa, miten asia ratkaistaisiin tuomioistuimessa. Osapuolen ollessa varma näytöstään ja vaatimustensa oikeellisuudesta sillä ei ole juurikaan halua saattaa asiaa sovittavaksi muilla ehdoilla kuin täysin sen esittämien vaatimusten mukaisesti. Näissä tilanteissa fasilitatiivinen sovittelu ei tee sovintomenettelystä houkuttelevaa.

Omien oikeudenkäyntikulujensa kattamiseksi yrityksillä on lähes poikkeuksetta käytettävissään oikeusturvavakuutus. Se ei pääsääntöisesti korvaa sovintomenettelystä vakuutuksenottajalle aiheutuvia kustannuksia. Jos vakuutusyhtiö katsoo oikeusturvavakuutuksen kattavan sovintomenettelystä aiheutuvat kustannukset se voi edellyttää pääasian ratkaisusta huolimatta tai juuri sen vuoksi, että oikeudenkäyntikulujen osalta joka tapauksessa hankitaan tuomioistuinratkaisu.

Yrityksillä voi olla etenkin välimiesmenettelyn kustannusten perusteella käsitys, että sovittelumenettelystä niille aiheutuvat kustannukset ovat merkittävästi suuremmat kuin

tuomioistuinkäsittelystä aiheutuvat kustannukset. Vaikka osapuolen omat kustannukset itsessään voivat olla hyväksyttävissä, niin sovittelijan palkkio voi muodostua esteeksi sovintomenettelyn aloittamiselle. Yrityksiltä ja ehkä osin heidän avustajiltaan voi puuttua tarkempi tieto sovintomenettelyn lopullisista kustannuksista ja niiden jakautumisesta.

Yrityksillä voi olla myös luottamuspuola sovittelijaa kohtaan varsinkin jos sovittelijaa on esittänyt niiden vastapuoli. Yrityksen edustajat suhtautuvat helposti epäilevästi esimerkiksi asianajajien kolleegaan sovittelijana verrattuna tuomioistuinlaitoksen riippumattomaan tuomariin sovittelijana, vaikka tähän ei mitään perusteltua syytä olisi olemassa. Tämän myötä asian saattaminen kanteella vireille tuomioistuimessa ja sen myötä tuomioistuinsovittelu voi olla yrityksille houkuttavampi vaihtoehto. Samalla asianosainen saa asiansa vireille tuomioistuimessa.

Tulisiko riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyä kehittää sovittelumenettelyjen nykyistä suuremman hyödyntämisen suuntaan? Jos, niin millä tavalla?

Riitojen lähtötilanteet poikkeavat merkittävässä määrin toisistaan. Osa riidoista tulee joka tapauksessa päätymään tuomioistuinten käsiteltäväksi ja mahdollisesti siellä tuomioistuinsovittelun kohteeksi. Tuomioistuinten ulkopuolista sovintomenettelyä kehittämällä voisi olla mahdollisuus saada silti merkittävä osa riita-asioista sovintomenettelyn piiriin ja sovituksi. Vaikka riita saataisiin sovittua tuomioistuinsovittelussa, niin se on jo työllistänyt selvityksen mukaisesti tuomioistuinta. Tuomioistuimen ulkopuolisen sovintomenettelyn tulisi olla kuitenkin riittävän tehokas, nopea sekä kustannuksiltaan suhteellisen kohtuullinen. Silloin se houkuttelisi osapuolet käyttämään sitä siltäkin riskillä, ettei menettely johda sovintoon. Nopeus ja tehokkuus itsessään jo pienentävät osapuolten kuluriskiä. Tuomioistuinsovittelun mukainen kulujärjestely, että osapuolet vastaavat itse omista sovintomenettelyn kuluista voi alentaa halua aloittaa tuomioistuimen ulkoinen sovintomenettely. Toisena vaihtoehtona voisi olla Norjan tyyppinen järjestely, jossa sovintomenettely olisi pakollinen yritysten välisissä riidoissa ennen kanteen nostamista ja siitä voitaisiin poiketa vain tietyn tyyppisissä jutuissa. Tämä edellyttäisi laajempaa riita-asioiden käsittelyn selvittämistä ja uudistamista. Hovioikeus tulee lausumaan tästä kysymyksestä myös pienriitamennettelyä koskevassa lausunnossaan.

Sovintomenettelyn hyötyjä arvioitaessa on myös huomattava, että kanteen nostamista edeltävissä sovintomenettelyssä osapuolille suurelta osin selviävät asian riidattomat sekä riitaiset seikat ja tätä myöten todistelun sekä vastatodistelun tarve. Näin varsinainen riidan kohde/kohteet täsmentyvät ja sitä myöten asian valmistelu ja mahdollinen pääkäsittely tuomioistuimessa lyhenevät. Osapuolilla on myös mahdollisuus jo ennen valmistelustuntoa arvioida tuomioistuinsovittelua. Näin tuomioistuinkäsittelyn kesto lyhenee ja osapuolten kustannukset pienenevät.

Pitäisikö alustavaan sovitteluistuntoon osallistumisesta säätää laissa?

Tätä voidaan pitää perusteltuna. Mikäli omaksuttaisiin Norjan järjestelmän mukainen malli, niin se olisi välttämätöntä. Joka tapauksessa sovittelumallista riippumatta, kun sovittelumenettely on lakisääteinen, se lisää siihen osallistuvien niin osapuolten kuin sovittelijan luottamusta ja

sitoutumista sovintomenettelyyn. Osapuolten avustajien on lähtökohtaisesti helpompaa tarjota sovitteluun epäröivää asiakastaan osallistumaan sovitteluun. Sovittelija voi osaltaan todeta osapuolille, että menettely perustuu lakiin siinä missä varsinainen tuomioistuinmenettely ja siinä vahvistettava sopimus on täytäntöönpanokelpoinen siinä missä tuomioistuimen ratkaisu.

On myös todennäköisempää, että menettelyn perustuessa lakiin vakuutusyhtiöiden olisi helpompi hyväksyä menettelyn vaikutus oikeusturvavakuutuksen perusteella korvattavien asiakkaitensa oikeudenkäyntikulujen korvaamiseen ja muokata oikeusturvavakuutustensa ehtoja tuomioistuinten ulkopuoliseen sovintomenettelyyn soveltuviksi. Kaikista oikeudenkäynneistä aiheutuvien yhteenlaskettujen kustannusten pienentäminen lienee niin vakuutusyhtiön kuin sen asiakkaan edun mukaista.

Näettekö tarvetta kehittää tuomioistuinsovittelua koskevaa lainsäädäntöä ja millä tavalla, jotta siitä tulisi nykyistä toimivampi vaihtoehto pienten ja keskisuurten yritysten riidanratkaisuun?

Lainsäädäntö on näiltä osin toimiva jo nykyisellään. Edellä esitetyn perusteella, kyse on sen täydentämisestä erillislailla tai oikeudenkäymiskaaren täydentämisellä.

Pitäisikö Suomeen luoda selvityksessä esitetty tuomioistuimen ulkopuolinen institutionaalinen sovittelumenettely? Jos, niin millainen?

Sovintomenettelyn käytön lisäämiseksi tätä voidaan pitää tarpeellisena. Mallina voi toimia riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain mukaista järjestelmää. Tuomioistuimen ulkopuolisen sovintomenettely voisi olla pitkälle yhteneväinen sen kanssa. Tuomioistuimen korvaksi siinä asianajajaliitto ja sovittelijoina toimisivat asianmukaisen koulutuksen saaneet asianajajaliiton jäsenet. Toisin kuin tuomioistuinsovittelun, sovintomenettely ei välttämättä olisi tarpeen olla metodologialtaan yksin intressipohjaista ja fasilitatiivista. Tämä erottaisi sen keskeisesti tuomioistuinsovittelusta. Lisäksi menettely olisi lähtökohtaisesti ei-julkista. Tässä menettelyssä sovittelijan asiantuntemus korostuisi. Asianajajaliitto tuntee jäsentensä erityisosaamisalueet ja pystyy määrittämään osapuolia kuultuaan riitaan soveliaan sovittelijan.

Edellä esitetyllä tavalla vaihtoehtona voidaan ottaa käyttöön Norjan malli, jossa sovittelu olisi pakollista yrityksen välisissä riidoissa ennen kanteen nostamista joko kaikissa tai poikkeuksena olisivat tietyn tyyppiset asiat. Sovittelijoina toimisivat ulkopuoliset tuomioistuinten hyväksymät koulutuksen saaneet sovittelijat. Vaihtoehtoisesti olisi mahdollista pyytää tuomioistuinsovittelua ennen kanteen nostamista.

Näettekö tarvetta sille, että pienten ja keskisuurten yritysten välisiä riitoja voitaisiin käsitellä jossakin ratkaisusuosituksia antavassa lautakunnassa kuten kuluttajariitalautakunnassa?

Pienten ja keskisuurten yritysten välisiä riitoja ei liene järkevää siirtää kuluttajariitalautakunnan käsiteltäväksi. Kuten selvityksessä todetaan, niin esimerkiksi kuluttajariitalautakunnat ovat jo nyt ruuhkautuneita. Edellä esitetyt sen kanssa vaihtoehtoiset menettelyt varmistavat toimiessaan lyhyemmän asian käsittelyn. On myös huomioitava mahdollinen osapuolten ennakkokäsitys kuluttajariitalautakunnasta. Jos nykyisellään vain ratkaisusuosituksia antava lautakunta toimisi asian lopulliseen sovintoon auttavana lautakuntana, se ei olisi omiaan lisäämään osapuolten luottamusta asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi.

Muita kommentteja selvityksestä?

Ei muita kommentteja.

Holm Tiina

Vaasan hovioikeus - Lausunnon ovat valmistelleet hovioikeudenneuvos

Mika Kinnunen sekä hovioikeuden esittelijä Tiitus Hiivanainen